

גבורה בחקי

מטכ"ל/קצין חינוך ראשי/ענף הסברה

משרד הבטחון - ההצאה לאור

מאירתריאה למעלות

מאת בצלאל עמיקם

אוריאל חפץ היה חייל בלי מדים. כאשר פרש משירותו בצה"ל, עם תום מלחמת השחרור, ושובץ במערך המילואים, ראה עצמו כאיש צבא בחופי שה. פניו היו מועדות לעיסוק אזרחי מובהק – ניהול הכריזמה האמנותית של אביו – אך הבטחון נשאר תמצית חייו. משך 25 שנה, עד לפציעה הנורלית בעת התקפת המחבלים על בית הספר במעלות, פציעה שריתקה אותו לכסא גלגלים עד סוף חייו, שאף אוריאל חפץ להיות תמיד בקו הראשון.

כל אימת שנודע לו על השתלטות מחבלים, פעולת טרור גדולה, או שנוצרה בעייה מבצעית מסובכת, היה חש למקום הסכנה.

"אני אוריאל חפץ", כך בפשטות, וללא גינונים נהג להציג עצמו בפני קצינים ומפקדים בכירים שלא הכירוהו ונטל חלק בהתייעצויות מכריעות. מוחו המבריק שפע תחבולות ורעיונות מיכניים מתוחכמים. יישומם חסך זמן יקר והציל, לא פעם, גם חייהם. כשחגגה המדינה את יובלה ה-26, לא שכחה את מעשיו והעניקה לו את פרס "בטחון ישראל".

צמיחתו וגידולו היו בירושלים. לעיר זו הגיע עם הוריו מוניה כילד בגיל הרך. הדייקנות והקפדנות, מורשת עיר מולדתו, הפכו לחלק מחייו. לכל נושא שבחר, התייחס ביסודיות וברצינות. הוא ידע שבענייני בטחון אין מקום לפשרות. הפציעה האנושה שממנה לא החלים, לא הפכה אותו לאדם מרגנפ. במהירות מדהימה הסתגל למצבו החדש. "קודם לא הייתי רקדן – וגם עתה אינני רוקד", נהג להתבדח.

שלם עם עצמו, נאבק במכאוביו. לידידיו אמר: "אני מוכן גם היום ללכת עוד פעם".

נדבך נוסף של מועקה שהיה קשור בהתלבטות איך יקבלו אותו, איך יתייחסו אליו – אתה, שנכנעת והלכת בשבי.

חלומות והזיות מתחילים להתגשם במהירות: רחצה טובה, מיטה עם מצעים צחורים, טיפול רפואי מהימן, אחות שיושבת לצידך ומאכילה אותך מזון של ממש. מכאן ואילך אתה מבטיח לעצמך השתקמות גופנית מהירה, ככל האפשר, וברזומנית השתקמות רוחנית. אתה זוכר את מצבך ואת מראיך ומחליט כי עליך להראות ליקיריך שמצבך אינו כה גרוע כפי שהוא נראה. אתה מחליט שלא להטריד זרים ובני משפחה בבעיותיך יתר על המידה ולנסות להתמודד עם הכל בעצמך, להתגבר על הכל בדרכיך שלך. וכך עשיתי. ונדמה לי – די בהצלחה.

קטוע יד, מתפקד בקושי בידו השניה, עמוס רסיסים שלא נשלפו וכשראיתו מוגבלת, חזר אביחיל פלד ארצה. שיער ראשו גלוח, משקלו הגופני ירוד. אבל משקלו הרוחני היה גדול יותר.

"כן", אומר הוא היום, "התבגרתי מבחינה רוחנית במלחמה ההיא. דברים קיבלו משמעות אחרת. ומדי שנה יש לי יום הכיפורים שלי. יום זה הוא יום גדול ומיוחד לכל יהודי. אך לי שבעתיים מאו. שנה שנה, כשאני עומד בתפילות, אני חוזר לשם, אל הבונקר של מוצב המזח הרועד תחת הפגזות. אני חש את היום הזה בכל רמ"ח אברי. איך להגיד לך? אני חי את היום הזה בכל נימי נפשי וכשמגיעים לתפילת נעילה אני זוכר תמיד כי ביום הזה, בשעה הזו, נולדתי למעשה מחדש."

כחמש שנים נשא את סבלו בדומיה. באותה תקופה עבר סידרה ארוכה של ניתוחים וטיפולים הכרוכים בייסורים ובמכאובים מרובים. כשפסק ליבו לפעום, היה אוריאל חפץ לקרבן האחרון של הטבח האכזרי במעלות.

בריחה מהכלא

ידיהזהב של אוריאל היו לשם דבר בגימנסיה העברית שבשכונת רחביה שבירושלים. אצבעותיו נחוו בכשרון נדיר ובהבנה בסיסית טבעית לכל דבר טכני. תכונות אלה באו לידי מיצוי בשנים הארוכות בהן ישב בכלא הבריטי על אדמת אריתריאה.

ראשיתו של פרק זה בחייו הסוערים של אוריאל חפץ נעמן בתקופת חברותו בתנועת הנוער בית"ר. עם גבור המאבק בשלטון הבריטי, חש אוריאל, כי אין הוא יכול לעמוד מנגד ולהסתפק בתרגילי סדר שיגרתיים של חניכי התנועה. הוא חלם על פעילות מבצעית, שיש עימה העזה וגילוי תושיה. כשהתגשם חלומו, והוא צורף למחתרת האצ"ל בירושלים, לא ידע אושר גבול. את שעות היום בילה בבית הספר ועם חבריו למשחק, אך עם ערב שינה את דיוקנו והפך איש מחתרת.

עד מהרה למדו באצ"ל להוקיר את הכשרון המיכאני שלו והטילו עליו להתקין מקומות מסתור לנשק. באותם ימים נחשבה נשיאת נשק לעבירה חמורה, ועל-פי התקנות לשעת חירום שהתקינו הבריטים היה ה"עברייך" צפוי לעונש מוות.

אוריאל ידע לבנות מחסני נשק מוסתרים ומוצנעים שלא נתגלו מעולם. הוא בחר למטרה זו חדרי מדרגות חשוכים, בהסתירו את המפתח מאחורי לוח החשמל.

באפריל 1944 ערך האצ"ל התקפה נועזת על מטה הבולשת הבריטית. בהתקפה זו נפגע אחד מאנשי הארגון וחולץ כשהוא פצוע אנושות לאחד מבתי שכונת נחלת שבעה. לרופא שהוזעק לטפל בו, לא נותר אלא לקבוע את מותו. הימצאותה של גופת הנפטר באחד מבתי השכונה היתה מסוכנת, ואוריאל חפץ התנדב להסיע את הגוויה במריצה לבית החולים "שער צדק". בעודו נחפז בסימטאות השכונה, הכריזו הבריטים על עוצר. פלוני שהבחין בו, דיווח לניידת המשטרה הבריטית ואוריאל נעצר. תחילה הוחזק בבידוד במשך מספר שבועות במשטרת רמאללה. מכאן הועבר למחנה המעצר בלטרון, שם הוחזק זמן רב בציונוק ולאחר מכן טולטל לכלא עכו. הבריטים ביקשו להחניק את המחתרת בעודה באיבה ולכן החליטו לנתק את הקשר שבין הכלואים לבני משפחותיהם ולחבריהם והיגלו אותם לאריתריאה.

אוריאל חפץ מצא עצמו בצוותא עם חבריו במחנה מעצר הררי, הרחק

הרחק מהמולדת. מייד עם בואם למחנה, נצוץ במוחם של השבויים רעיון הבריחה. הם גמרו אומר לפרוץ דרך לחופש באמצעות מנהרה. החפירה החלה בצרף האסירים מס' 2. נדבך הבטון של הרצפה הוסט ממקומו ואחד האסירים החל לצקת לוח בטון חדש להחליפו. תוך שהוא עמל במלאכת היציקה הופיע מפקד המחנה ותפסו "על חם". אוריאל חפץ מיהר לתרץ את פשר המלאכה בהסבירו למפקד שימי חג החנוכה ממשמשים ובאים ולכן החליטו העצירים היהודיים ליצוק כן מיוחד שעליו תוצג החנוכה.

הקצין הבריטי בלע את הפתיון ואף הורה להוסיף כמויות מלט וחמרי בניין. מכיוון שהושג היתר לעבודה – הוטל על אוריאל לנצל את ההזדמנות ולהתקין דלת למנהרה שהלכה ונחפרה. עם זאת היה עליו לעמוד בהתחייבות ולהתקין חנוכה. שבוע ימים טרח אוריאל וכאשר הודלק הנר הראשון של חנוכה, הועמדה על כן הבטון חנוכה מקורית ויפה מאין כמוה. מחנה האסירים כולו לא פסק מלהלל ולשבח את מלאכת המחשבת. גם הקצינים הבריטים שבאו לחזות במנורה היפה, התפעלו ממעשי ידיו של אוריאל. מושל אריתריאה שביקר במחנה השבויים לחץ את ידו בחמימות, אלא שהלה לא ידע, כי בעת ובעונה אחת השלים אוריאל גם את מיכסה המנהרה. היתה זו דלת הפועלת על גלגלי שיניים וגלגלי נסיעה שנעה על המסילה באופן חופשי. פצירה קטנה וכמה משוריות היוו את כליה המלאכה. הברגים הדרושים נשלפו ממקומות שונים במחנה. המסגרים שבחבורה התקינו אפילו מקדח פרימיטיבי מפלדה שהוקשתה באש תנור המטבח. כדי להסתיר מהבריטים את הפעילות הרבה, ביקשו האסירים וקיבלו מקלט רדיו רועש שצרח בקוליקולות כל זמן שנמשכה העבודה.

חפירת המנהרה היתה הצד הקל שבמבצע ועם סיומה נוצרה מחילה ארוכה בת עשרות מטרים. בערימות העפר התקינו, לשמחת הממונה על המחנה, גינת'נוי ומגרש טניס.

מועד הבריחה מהכלא קרב והלך. האסירים יצרו קשר עם אחד מחברייהם שנמלט זמן־מה לפנייהם. הבריחה כוונה לשעה שבה עמד לצאת האוטובוס משערי המחנה. האסירים השתלטו עליו, כשכלי־הנשק שלהם הוא אקדח שיצר אוריאל חפץ מצינור, אך לא נוסה מעולם.

האוטובוס לא הרחיק נסוע. מיכל השמן שלו נוקב באבן והנמלטים נאלצו לעשות דרכם ברגל אל היערות העבותים. בינתיים הועיקו הבריטים אנשי צבא ופתחו במצוד נרחב על הבורחים. קבוצת הנמלטים נאלצה לנוע בין כפרי־הילדים ובאחד הימים מצאה עצמה מוקפת בהמוני בני אדם, מצויידים בגרזנים וברמחים. לא היה טעם לנסות ולהתכתש עימם, והם בחרו להמתין לבוא שוביהם הבריטים.

כשלון הבריחה לא ריפה את הידיים ובעקבותיו נעשו נסיונות נוספים, אך גם להם לא האירה ההצלחה פנים. עם הקמת המדינה שוחררו העצירים ומיהרו לשוב הביתה, כדי ליטול חלק בקרבות שניטשו ברחבי הארץ. אוריאל חפץ חזר לעירו הנצורה ירושלים ושרת בגדוד האצ"ל שפעל בגירות הר ציון.

הר ציון

השכונה הציונית ימין משה, שבתיה נטועים בצפיפות מול חומותיה האפורות של העיר העתיקה, היתה לצנינים בעיני הערבים. מכל השכונות של ירושלים, הם ראו דווקא בשכונה זו, שדייריה עניים וקשיי־יום, אבן נגף שיש להסירה בלי שהיות.

ימין משה, שאת בתי האבן שלה הקימו היהודים הראשונים שיצאו מחומות העיר העתיקה, היתה גם הראשונה בחזית הקרבות בירושלים. מאמץ ערבי רב הושקע בנסיונות לחסל את השכונה הקטנה, המבודדת והמכותרת. רק "צואר בקבוק" צר בדמותו של כביש חשוף לצליפות חיבר את השכונה עם העורף היהודי ברחביה. כמעט יהודי קדומני שלטה ימין משה על עורק התחבורה היוצא משער יפו לדרומה של ירושלים, לבית־לחם ולחברון.

תצפיות שנעשו מעמדות המגינים בשכונה עידכנו את המודיעין על תנועת כוחות־אויב ולא אחת הפריעו למהלכה.

הערבים העריכו את סגולותיה של השכונה שהיה כקוץ ממאיר בבשרם. הם חששו פן תשמש קרש קפיצה ממנו ינסו היהודים להתחבר עם אחיהם הנצורים ברובע היהודי שבעיר העתיקה.

הרציון הוחזק בידי הערבים שהמטירו לעיתים מזומנות אש עזה לעבר ימין משה ולאורך הגיזרה כולה. לכוחות המגינים היה ברור כי חייבת להתבצע התקפת־מחץ על ההר כדי ללכדו ולבער את קיני הצלפים הערבים.

בין שכונת ימין־משה לבין הרציון מפריד גיא תנ"כי, הלא הוא גיא בן־הינום. הגיא עובר לאורך החומות, מעמיק לחתור מול הרציון כשהוא שופע ויורד לנחל קדרון. כדי להגיע להרציון היה על הלוחמים לחצות את הגיא החשוף ולהעפיל ממנו אל ההר.

סמוך לחצות הלילה של ה־18 במאי 1948, חצתה פלוגה של גדוד "הפורצים" של הפלמ"ח את גיא בן־הינום והסתערה על הקו הערבי הקדמי. לאחר קרב־יריות שוצף השתלט הפלמ"ח על הרציון כולו, כשהערבים נסים ממנו בבהלה. לפני חומת האבן עצרו הלוחמים. רק כ־200 מ' הפרידו עתה בינם לבין הרובע היהודי ש־1500 תושביו ייחלו להם

בכליך עיניים. ואולם, בינתיים נבה קיר החומה ושער הברזל היה חתום ונעול.

בליל המחור נמרץ שער ציון החסום. כאשר התפור אבק הפיצוץ, נמרץ המבוא לעיר העתיקה. תוך דקות מעטות היו הלוחמים ברובע היהודי "טוב שבאתם, צימנו לכם", הקבילו אנשי הרובע יגעי הקרבות את מי

הבאים. ברם, הפתח שנפרץ בחומה החזיק מעמד לזמן קצר בלבד. אנשי הפלמ"ח ירדו מהר ובטרום הסמיקה התנבזרת להתמקם - נסתמה הפירצה בידי הערבים והפעם לִרְשָׁה. מעתה היו ימיו של הרובע היהודי המנותק ספורים. כשבוע ימים מרפר עד שנכנע ונפל בידי הערבים, בסוף חודש מאי 48'.

הרציון נשאר בידיים יהודיות. עתה החלה פרשה הירוואית וריוות'דם של ההגנה על ההר. הצבא הירדני תקף מעת לעת את העמדות הספורות שבהר מידי מנשק קל ומרומות.

היות ההר בראש השלמה הדרומית של גיא בן־הינום ומיתחם בית־החולים לחולי עיניים על שם סט. ג'ון שבמעלה הדרומי של דרך תברון לא הקל על המצב. הבעיה הסבוכה של קיום קשר יוסימי בין הרציון לעורף היהודי - נותרה בעינה. קשר זה היה חיוני לצורך העברת המצוננים מהרציון לתחום היהודי. גם את הצורך והתחמשות נאלצו המגינים לשאת על גבם, כשהם חשופים לצליפות הירדנים. המעבר בנאי בן־הינום הפך למסוכן וחבט קרבות רבים. עיני הירדנים שעל החומה היו פקוחות ביום ובלילה.

"נכבה זה לא יילך", פסק אוריאל חפץ, קצין ההגנה של חטיבה 6 של צה"ל (רק תודשים מספר לאחר הכרזת המדינה אודנו כל הכוחות הלוחמים בירושלים במסגרת צה"לית). שבועות מעטים קודם לכן שב חפץ לארץ לאחר שהיה כלאו באריתריאה, ועתה היה ראשו המורה נדוש המצאות כרימון.

ההמצאה התוכנית שלו היתה יוצאת דופן בתיחכומה ובאילתורה. רעיונו של אוריאל חפץ היה התקנת רכבל בין בניין בית החולים סט. ג'ון, לבין הרציון. הוא "גייס" כבל פלדה עבה ובעזרת אנשיו נמתח הכבל בגובה רב מעל לים, מתאנף הצמחי של בניין בית החולים אל הרציון. בשעות היום הונמך הרכבל, לכל יעורר חשדנותם של חיילי הלגיון הערבי שעל חומות העיר העתיקה, אולם בשעות הלילה הועלה שוב ונמתח כשקרנות יחידה נוסעת עליו.

הקרנות תוכננה לשיאת 250 ק"ג והתאימו אותה גם להורדת מצוננים ומפגעים. היא נבנתה בבתי המלאכה של מחלקת עבודות ציבוריות בירוש' לים והרכבתה במקום נעשתה בידים המוסדות של אנשי פלוגת העבודה של סולל־בונה. הקרנות הופעלה בעזרת שני גללית־נופה, אחד בכל תחנת מוצא, הפעלת הגלגלים היתה ידינית.

"זה ממש כמו באלפים" - אמרו פוקחיו לאוריאל, כשהחלה הקרנות לפעול. זמן הסייעת ארך שתי דקות בלבד, כשהקשר בין התחנות קיים בעזרת טלפון שדה. הרכבל תוכנן כך שגם בלילות ירח, ואי אפשר היה

להשיג בתנועת הקרונות, שכן צלע הרכס הסתירה אותו מהחומה. ימים רבים השתוממו הערבים נוכח כושר עמידתם של מגיני הרציון. משך כחצי שנה הופעל הרכבל שבאמצעותו הועברו חומרי ביצורים, ציוד, אספקה ותחמושת להרציון. בעת הצורך הורדו בו בני־אדם. בשלהי המלחמה ירדה חשיבותו של הרכבל. להרציון נסללו דרכי אספקה עוקפות והקשר בין ההר לעיר החדשה הושב על כנו. עם זאת לא נפגם כושרו המבצעי של המתקן, שיום אוראל חפץ, עוד שנים רבות.

קונצרטינות על הר הצופים

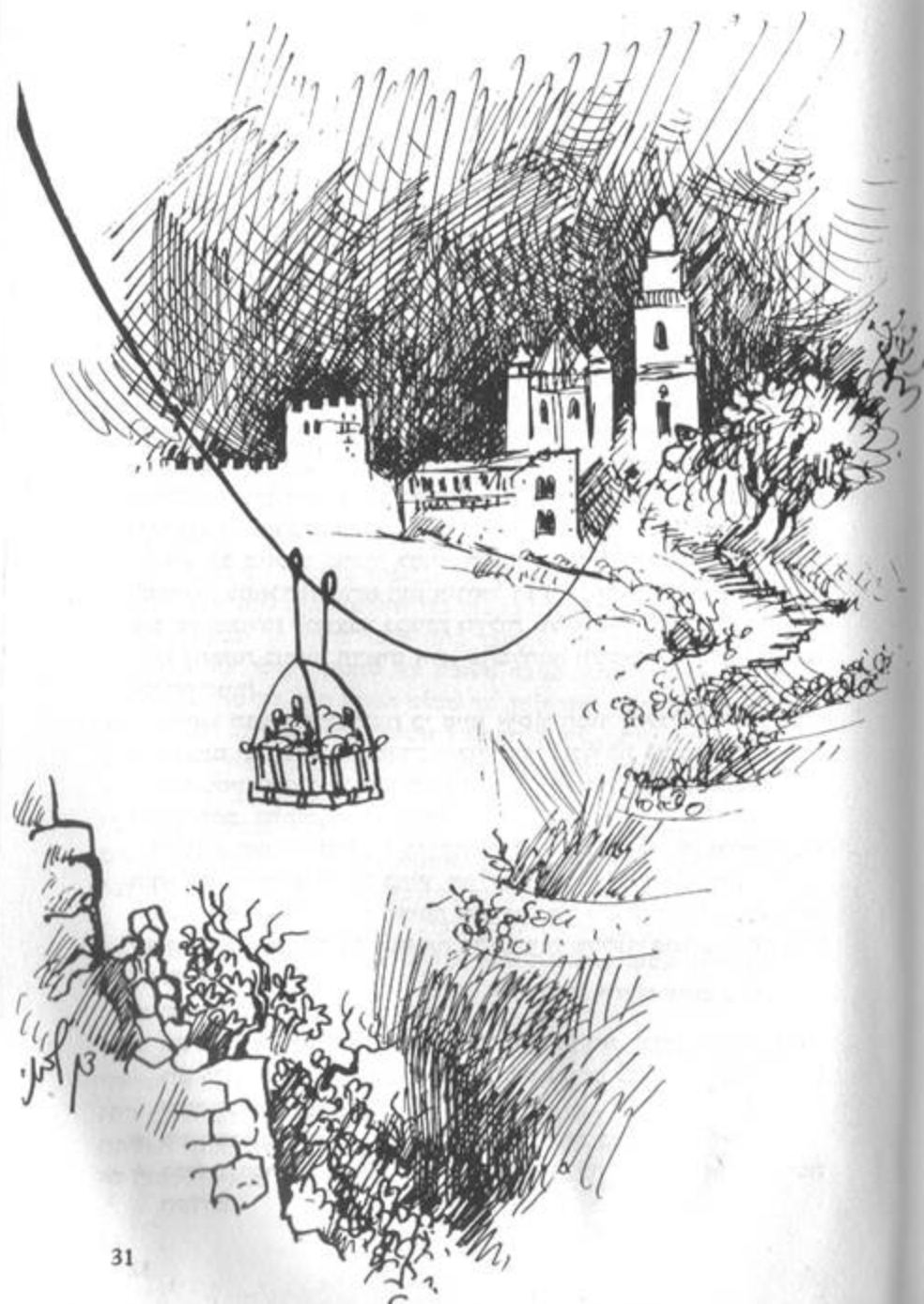
עם סיום המערכה על ירושלים בימי מלחמת השחרור, נותרה העיר, לראשונה בקורותיה, מבוותרת לשניים. העיר החדשה שמחוץ לחומות נשארה בידיים יהודיות ואילו העיר העתיקה והפרברים שמצפון וממזרח לה, היו בשליטת הלגיון הירדני. משכנה של קרית האוניברסיטה העברית בהר הצופים היה מנותק מהעיר החדשה, כשהוא מכותר בשכונות ערביות. הלימודים במכללה הירושלמית, שבהר הצופים שבתו עוד באפריל 1948, לאחר הטבח הנורא בשיירת הרופאים, האחיות ואנשי המדע, שהותקפה על אם הדרך החוצה את שכונת שייך ג'ראח. שבעים ושבעה מנוסעי השיירה נרצחו באכזריות.

בשביעי ביולי של אותה שנה, שנת מלחמת השחרור, לאחר שהצבא הירדני כבש את הרובע היהודי בעיר העתיקה, אך כשל בנסיונותיו להכניע את ירושלים הנצורה והדלה באמצעי לחימה ובכוחות צבא – נחתם הסכם בין הצדדים היריבים. הסכם זה חרץ את גורל ההר לשנים רבות. בהתאם להסכם נחלק הר הצופים לשניים ופורז. הן היהודים והן הערבים הסכימו כי רק מספר שוטרים, משני העמים, יורשו לשהות, איש איש בתחום שליטת מדינתו על ההר, כשהאחריות לבטחון הכולל נמסרה למשקיפי האו"ם.

עם שוך הקרבות, ב־30 בנובמבר 1948 ותחילת ההפוגה בחזית ירושלים כולה, נחתם נספח להסכם הקובע שאחת לשלושה שבועות תותר התלפת משמרת השוטרים הישראליים בהר הצופים וותורשה הבאת אספקה.

בתחום היהודי שבהר הצופים נכללו בנייני בית החולים "הדסה", בנייני האוניברסיטה, בית הקברות הצבאי הבריטי והכפר עיסווייה. האיזור הערבי הקיף את אוגוסטה ויקטוריה והשתרע על הרכס כולו, כולל הר הזיתים.

הנציגים הישראליים והנציגים הירדנים סברו, עם חתימת ההסכם, כי מדובר בהסדרים זמניים בלבד. בשיחות שקדמו לכריתת הסכם שביתת הנשק ברודוס אף סוכם עקרונית, כי המוסדות האקדמיים ובית החולים שעל הר הצופים ישובו לפעול כמימים ימימה והתנועה להר הצופים תהיה חופשית. (סעיף 8 בהסכם שביתת הנשק בין ישראל לירדן).

ברם, בטרם יבשה הדיו על מסמכי ההסכם, מיהרו השלטונות הירדניים להתכחש לתוכנם. הם סרבו להניח לסגל האקדמי ולסטודנטים לשוב אל אולמות ההרצאות וגם בית החולים ששירת יהודים וערבים, נותר בשממונו.

רק שיירות מזון ואספקה עבור שוטרים שומרי ההר ויחידות משמר קטנות שנועדו להחליף את המשמרות שבמקום, הורשו לחצות את הקווים ולהגיע להר הצופים. ההר נשאר מוקף מכל צדדיו בערבים והפך איבוד בשטח חשוף לגמרי לכוחות הלגיון הירדניים.

קו ההגנה שעל ההר נמשך לאורך מספר קילומטרים. הכוחות שהגנו עליו היו דלים באנשים ובתחמושת.

אוריאל חפץ שמר אימונים להר הצופים ובמסגרת שירות המילואים שלו הוטל עליו לבקר תכופות בקרית האוניברסיטה המנותקת ולפקוח עין על המערך ההגנתי שבה. המרחק שבין עמדה לעמדה היה רב ובשל המצב הטופוגרפי יכול היה האויב להסתגל בנקל לתחום הישראלי, מבלי שניתן יהיה לחוש בתנועתו.

"אין כל מחסום שיכול למנוע הסתננות לתוך השטח שלנו", דיווח למפקדיו. במהלך הסיורים הגה אוריאל רעיון: באתרי הבנייה שבהר הצופים היו מוטלות למעצבה כמויות גדולות של מוטות ברזל. בשעתו נועדו הללו להקמת בניינים חדשים אלא שהמלחמה ותוצאותיה המרות שיבשו את התוכניות.

אוריאל חפץ היטיב לדעת כי קיים איסור חמור להעברת ציוד בטחוני להר ועינים של הירדנים במעבר הגבול צופיה ובדקת כל כלי רכב העולה בחסות האו"ם והלגיון הערבי להר. למה לא לנצל מיצבורי ברזל אלה וליצור מהם, במקום, תיל דוקרני?

מלאכת ייצור התלתלים הדוקרניים הידועים בכינוי קונצרטיות לא היתה נהירה לחרשי הברזל בארץ. אף מפעל ישראלי לא רכש נסיון בייצורן. אוריאל חפץ ערך לעצמו רשימה מפורטת של הפריטים הדרושים לשם ייצור מקומי. נוסף על כך רשם את כל הבעיות שבלעדי פתרון יקשה עליו להשיג את מבוקשו:

★ כמויות גדולות של זרם חשמל.

★ מציאת אפשרות לבניית מכונה למתיחת מוטות הברזל העבים, בקטרים 25-6 מ"מ, לחוטים דקים, בקטרים 2 מ"מ עבור הקוצים, 31 מ"מ עבור העורק הראשי.

★ ליבון הברזל המתוח, לאחר כל מתיחה בתנור, בחום גבוה מאד.

★ הכנסת הברזל לחומצה לאחר כל ליבון, כדי להוריד את הקליפה השרופה.

★ בניית מכונה המלחימה חוט לחוט, כיוון שבתהליכי המתיחה של החוטים החוט נקרע לעתים קרובות.

★ בניית מכונה לייצור הקוצים על העורק הראשי.

מצויד ברשימתו, שב חפץ עם שיירת השוטרים לעיר ועוד באותו ערב החל להפעיל את רשת קשריו העניפה.

"לפתרון בעיית החשמל, פניתי למר אליק סורצבר. הוא היה האיש היחידי שהתמצא היטב בכל הנוגע לעניינים הטכניים של האוניברסיטה בהר הצופים. לאחר סיור שערכנו בהר, הועלו להר בשיירה הקרובה מר זאב טוטנאור ומר יוסף אייזן. שניהם היו אז עובדי האוניברסיטה העברית. תוך שבועות מספר הצליחו להחזיר לפעולה את הדיזל והגנרטור. נוסף לחשמל שצרכנו עבור ייצור התיל, סיפקנו חשמל בלי כל הגבלה להר כולו, הן למאור והן לצרכים אחרים."

אוריאל החל לתור בקדחתנות אחרי כלים ואמצעים להגשמת חלומו – פיתוח תעשיית קונצרטינות בקמפוס האוניברסיטאי שבהר הצופים. הוא גילה באחד המקומות בהר מכונה לכיפוף ברזלים שהופעלה בעזרת מנוע חשמלי. למכונה זו הורכב תוף מסתובב; מול התוף נקבע לוח פלדה ובו חורים בקטרים שונים. החורים היו מצופים באבקת יהלומים בשיטה מסוימת. מוט הברזל הושחז בקצהו כדי שאפשר יהיה להשחילו דרך חור בקוטר 5.5 מ"מ. הקצה שהועבר בחור חובר לתוף, כך שבסיבוב התוף נמשך המוט דרך החור ואיבד מעוביו עד שהגיע לקוטר 5,5 מ"מ. על תהליך זה חזרו בחור יותר קטן, עד שמוט הברזל הגיע לקוטר הדרוש.

וכך נכנסו מוטות הברזל ל"תהליך דיאטטי" חריף שבסיומו הפכו מעבים וקצרים לדקים וארוכים. אלא שביצירת חוטים ממוטות אין די. כל חרש ברזל יודע, כי קונצרטינה ראויה לשמה יש "לקשט" בקוצי ברזל וללפף אותם על העורק הראשי. למשימה זו גויסו עובדי בית החרושת "ברזלית" שהתקינו מכונה מיוחדת. ואז ניתן האות לייצור. המכונה למתיחת החוטים בלעה את המוטות העבים והוציאה מקירבה חוטי ברזל דקים. מכאן הועבר אל המשרפה לליבון ולהשרייה בחומצה.

הצוותים עסקו במלאכה משך כ-4 שנים ובסיומה הוקף מיתחם הר הצופים בתיל דוקרני ודמה ליעד מבוצר.

מערכת סיני 1956

ב-29 באוקטובר 1956 בשעה של דמדומים, צנח גדוד צנחנים ישראלי בעומק מדבר סיני, ליד מצבת פרקר, מעט מזרחה למיצר המיתלה, כ-70 ק"מ מתעלת סואץ. ההצנחה ליד מעבר ההרים היתה האות לפתיחת מלחמה בהיקף מלא נגד מצרים. היתה זאת התמודדות צבאית שכמוה לא

ידעה ישראל מאז מלחמת העצמאות (1948). כעבור ששה ימים, עם סיום המערכה, שלט צה"ל על מרחבי סיני למעט רצועה צרה בגדת תעלת סואץ. כוחותינו נעצרו שם כדי לאפשר לצבאות בריטניה וצרפת – שהיו שותפים במערכה נגד מצרים – להשתלט על נתיבי המים.

ערב מבצע "קדש" התחבטו מפקדי צה"ל בשאלה, איך להצניח כלי רכב, בלי להסב להם נזק. נסיונות בהצנחה הנחילו אכזבה מרה. מיתרי המצנחים נמשכו בחזקה למטה בלחץ המטען הכבד, התערבלו אלו באלו ונקרעו. המטען הוטח בעוצמה רבה לארץ והתנפץ אל הקרקע המוצקה. אוריאל חפץ שצפה בתסבוכת הציע, כדרכו, פתרון מקורי משלו. הצעתו נשקלה, אך נדחתה.

"השיטה שלך לא תעבוד", לגלגו עליו מפקדי הצנחנים – "ניסיון שיטות משוכללות ממנה ולא הצלחנו".

אוריאל חפץ נעלב עד עמקי נשמתו. "אתם רואים את המכונית הכחולה", הורה באצבעו לעבר מכונית דודג' הדורה שחנתה בסמוך – "זוהי המכונית שלי. קחו אותה למטוס והצניחו אותה על-פי השיטה שלי. אני מוכן לחתום כי האחריות, במקרה שתיוק כולה שלי".

ההצעה הנדיבה נתקבלה ושעה קלה לאחר מכן נפלטה מכונית הדודג' הכחולה מבטן המטוס מעל חולות הנגב. חופות המצנחים הקשורים אליה נפרשו וכלי-הרכב ירד אט-אט ממרומים ונחת שלם על הארץ.

"אפילו בורג אחד לא זז", סיכמו הצנחנים בקורת רוח. המצאה זו שירתה את הכוחות המוצנחים בסיני והיא מביאה תועלת לחיל האוויר עד היום הזה.

במערכת סיני עצמה הוצב אוריאל חפץ במפקדת חיל-הנדסה שבעורף. המלחמה היתה קצרה וכשנשבר המערך המצרי בסיני וההתנגדות במרחבי תמה, ניתן האות לכבוש את רצועת עזה. כוחות רגלים ושריון התחלקו ביניהם במשימה לביעור קיני המחבלים הזרועים ברצועה הצרה, משם יצאו המרצחים כדי לפגוע ולהרוג עובדי-אדמה יהודים. לפריצת השריון קדמה הפצצה קטלנית של מטוסי חיל האוויר, שחלפו מעל לראשי הלוחמים גלים-גלים וזרעו הרס וחורבן.

עם שחר החל לנוע טור השריון. בניגוד למצופה, נעצרו הטנקים אחרי כברת דרך קצרה.

"מה קרה?" השתרבו ראשים מאובקים מהצריחים. הסתבר, כי שדות מוקשים רחבי-ידיים חוסמים את המעבר. מפקד הכוח הורה לעצור את ההתקדמות ובאלחוט דיווח למפקדה העורפית. איתרע המול ובאותה שעת בוקר מוקדמת היו המשרדים ריקים מאדם, פרט לאיש אחד ושמו אוריאל חפץ.

"עיצרו את הכוח! מייד! אנו באים!" זעק למכשיר הקשר. הוא חטף את מפתחות מכוניתו הפרטית ודהר אל רצועת עזה. כעבור שלושת רבעי השעה התייצב לפני דוד אלעזר, מפקדה של יחידת השריון.

"מה אתה עושה כאן?" נעץ אלעזר מבט זועם בחפץ היוצא מרכב פרטי, ממש בקו האש.

"באתי לבדוק את שדה המוקשים".

אלעזר נשתכנע מהופעתו המדהימה של אוריאל חפץ והניח לו לפעול. בלי היסוסים החל אוריאל חפץ לבחון אחד לאחד את המוקשים הרבים הזורעים בשטח. אנחת רווחה עלתה מחזהו.

"הם אינם חמושים. אפשר לנוע".

הטנקים פרצו קדימה ברעם מנועיהם וכמעט רמסו בשרשראותיהם את המכונית של אוריאל. הם רצו להטילה לצידו הדרך אלא שבעליה חס עליה. הוא התניעה ופרץ בראש הטור כשדוד אלעזר רכוב על חרטומה ומסמן בידו את הנתיב לטנקים.

חיל השריון פרץ לעיר עזה וטיהר את פרבריה. בשעות הצהריים של ה-2 בנובמבר 1956 הוכנעה העיר ובעקבותיה הרצועה כולה.

אוריאל חפץ החליט להישאר בה. בעיר וסביבתה נתגלו מצבורי-ענק של תחמושת, כלי רכב וטנקים. מאחר ואיש לא ידע מה ילד יום, ניתנה הוראה לחלץם במהירות ולהעבירם לתחום ישראל.

באותה עת החלה פעילות קדחתנית להנחת מסילת ברזל בין עזה לבין אשקלון. תוואי הרכבת היה קיים עוד לפני מלחמת השחרור, אלא שמאז נשדדה המסילה ואדניה סולקו. אוריאל חפץ נטל על עצמו את מלאכת הנחת המסילה החדשה. הוא אירגן צוותי-עבודה ולאחר מספר ימים של עבודה נמרצת יכול היה לבשר למשה דיין, שהיה רמטכ"ל באותם הימים: "המסילה ערוכה ומוכנה לפקודתך".

שוב הדהדה צפירת-הרכבת בין פרדסי הרצועה.

מלחמת יום-הכיפורים

בכל רחבי-הארץ היתה ההתחלה דומה. בצהרי יום-הכיפורים פילחה אזעקה מקפיאה את האויר, שבישרה את תחילתה של מלחמה אכזרית ועקובה מדם. כרבים מאזרחי המדינה נזעק אוריאל חפץ בלי להקרא אל יחידתו שבפיקוד מרכז. מוקדיה של המערכה היו רחוקים מהגזירה המרכזית, אך לא איש כאוריאל חפץ יניח לסערת-הקרב לחלוף על פניו, מבלי שיתרום תרומה ממשית למאמץ המלחמתי.

שעותיה הראשונות של מלחמת יום-הכיפורים נקפו באיטיות והחשש כירסם בלבם, פן יחמיץ את המלחמה. על הדרך המקורית בה נסתפח אל

שורות הלוחמים, סיפר: "חיכיתי כל היום וכל הלילה. ניסיתי לעזור ולהדהף כל הזמן. ראיתי שזה לא ילך לי. כולם היו עסוקים. אז לקחתי את המכונית שלי והתחלתי לדהור לרמה. שם למעלה בער הכל".

המכונית המפוארת שגונה דמה לצבע בו משוחות המכוניות הצבאיות, חלפה על פני מחסומי הדרכים כשנהגה חותר הלאה, הלאה. משהחל אוריאל לטפס בכביש העולה לקונייטרה, כבר התפצחו סביבו פגזים. הוא הבחין בעשרות טנקים שנעו קדימה לעומק הגולן הישראלי. היו אלה טנקים סוריים. תחילה ניסה למנות במדויק את מספר הטנקים, אך מחמת העלטה לא עלה הדבר בידיו. בבסיס צבאי ליד מסעדה, שבצפון הרמה, עצר את מירוצו ודיווח לקצינים על המתרחש. אם היה לו ספק בדבר זהות הטנקים הרבים שראה, היה הספק עתה לוודאי. החדירה הסורית התעצמה והגיעה למאות רבות. אוריאל שב על עקביו וכשחלף, בודד במכוניתו, בעיבורה של קונייטרה, נוכח כי העיירה הנטושה נשלטת על-ידי הסורים.

"אולי לא התרגשתי משום שלא ידעתי בדיוק מה הולך. הייתי גם עסוק בחיפוש טקטיקה, כדי לעבור את הקווים מבלי להיפגע".

בסדנה צבאית שבפאתי העיירה ביקש לנמנם מעט. הוא היה לאה מתלאות הדרך ומחוויות האש שניחתה עליו. ואולם, השינה היתה ממנו והלאה. "כל רגע העיר אותי מישהו וביקש לבדוק את תעודותי. כל הלילה לא הצלחתי לעצום עין. ראיתי שזה לא עסק והחלטתי לנסוע משם".

המזרח החל כבר מאפיר. ליד משק עין-זיוון אולץ אוריאל חפץ לעצור. שריקה צורמנית של מטוסי סילון מנמיכי טוס גימדה את גופו אינסטינקטיבית.

"מטוסי אויב צוללים עלינו", חלפה בו כברק מחשבה אכזרית. צמד מטוסי "סוחוי" סוריים מכסיפים שנשאו פצצות בכנפיהם, עטו על שיירת שריון שהתנהלה בקרבת מקום והטילו עליה את מטענם. מכלי-הרכב עלה עשן סמיך. בטרם נמוגו תמרות העשן, היה כבר אוריאל ליד הטנקים הבורים.

"האש היתה איומה. הגעתי לטנק אפוף-להבות שחסם את הכביש וחילצתי משם פצועים. לידי עבר קומנדקר צבאי שמיהר להתרחק ממקום ההתפוצצויות. מילאתי את המכונית בפצועים, מהם קטועי-רגליים, ופתחתי בנסיעה מטורפת, לעבר גשר בנות יעקב, אל התאג"ד הרפואי שנמצא בסיבוב ראש-פינה".

שעה שאנשי העזרה הראשונה הוציאו את הפצועים ממכוניתו, תר אוריאל אחרי אמבולנסים שיחששו לזירת הקרב. לחרדתו הוברר לו, כי אין בנמצא כלי-רכב מתאימים לפינוי הפצועים משדה הקרב. אוריאל היפנה לאחר את חרטום מכוניתו ואץ חזרה אל ים האש.

גלי הטנקים הסורים. המיתקפה אמנם נבלמה, אלא שהחטיבה שהגנה על הגיזרה סבלה אבידות רבות, ונותרה בלי מפקדים.

"שאלתי בתאג'ד, האם אני יכול לעזור במשהו. הם שמחו מאוד שיש מישהו המוכן להעביר פצועים לעורף. היו מקרים, בהם ביקשו ממנו לנסוע ישירות לצפת, כי לא היה רכב חילוץ. נוכחתי, כי ריכוז פצועים בתאג'ד הקדמי מסוכן. הארטיילריה פוגעת בנקודות ההיערכות ומגדילה את מספר הפצועים." וכך הפך אוריאל חפץ מעין אמבולנס של איש אחד הפועל ביוזמתו ועל דעת עצמו בלבד.

עד תום המלחמה היתה מכוניתו המהודרת של אוריאל חפץ גומאת מרחקים כשהיא נושאת עימה, הלך ושוב, פצועים מהחזית אל העורף. "נוצר מצב שפלוגות שהכירו אותי, עצרו את המכונית כדי לשאול אותי, האם אני רוצה לאכול משהו. עשיתי את מלאכתי יומם ולילה. אני מסופק אם ישנתי שעתיים ביממה."

לאה ותשוש שמע אוריאל על הכרזת הפסקת האש. למחרת, בשעת בוקר מוקדמת, כבר התרווח בכורסת המנהלים שלו במפעלו בירושלים. אוריאל חפץ חזר לימי החולין, אולם עוד ימים רבים ליוו אותו מאות זוגות עיניים, עיניהם של הפצועים שהציל מהתופת. מבטיהם בטאו את אשר אין מלים מסוגלות להביע.

מעלות

הידיעה המהממת על שמונים וחמישה נערים ונערות שנלכדו בידי חוליית מחבלים בבניין בית הספר בעיירה מעלות, פשטה כהרף עין בארץ כולה. תושבי המדינה כלאו נשימתם. הם עקבו בחרדה עמוקה אחר הידיעות על הדראמה הנוראה שהתחוללה בעיירה הגלילית השלווה והרר געת.

"לקום לקום! לא לפחד!" העירו המחבלים את הילדים שנמו שנתם בלילה הראשון לטיולם בגליל על רצפת בית הספר "נתיב מאיר" במעלות. השעה היתה סמוך ל-4.00 לפנות בוקר. השחר שהפציע בישר על תחילתו של מצור ארוך שנמשך 14 שעות תמימות והסתיים בטבח ברוטאלי.

כאורחים אחרים ברחבי המדינה, נחרד גם אוריאל חפץ עם שידור הידיעה על לכידת התלמידים מצפת בידי מחבלים.

"אני הולך", הפטיר לעבר בני משפחתו ויצא מהבית. רעייתו עדנה וחמשת ילדיו שמרו על שלווה רוחם. הם למדו להכיר היטב את הבעל והאב שאיננו מסוגל להיעדר מכל פעולה לחילוץ כלואים מידי מחבלים. כך אירע גם בעת הטבח בקרית שמונה.

"ליד גשר בנות יעקב עמד סגן אלוף עם מכשיר קשר. אני נוסע חזרה, אמרתי לו, רשום את שמי ואם יקרה לי משהו וימצאו את שרידי המכונית בשטח - לפחות שיידעו מי היה בתוכה."

האשד הסורי המשיך לזרום. הלחץ התמקד בגיזרת מחנה נפאח, שם לבשה ההתקפה הסורית קווים ברורים. היה זה מאמץ ברור לעקור את צה"ל מאחזיותו בצפון רמת הגולן ולהגיע אל מעברות הירדן. אוריאל חפץ תימן בריכוז בין הפגזים והגיע לשערי המחנה. זה עתה נהדפו מגדרותיו

אוריאל שהה בבית-הארוחה של קיבוץ איילת-השחר, כשנודע על השתלטות חוליית מחבלים על בית מגורים בקרית-שמונה. בלי שהיות זינוק למכוניתו וכעבור שעה קלה כבר היה בזירת הטבח. אלא שהפעם קצרה ידו מלהושיע. המחבלים רצחו באכזריות את תושבי הבית, בטרם פרצו לתוכו חיילי צה"ל.

וכאשר נחטף מטוס "סבנה" בידי חוליית מחבלים בנמל התעופה בלוד, חש אוריאל חפץ מייד למקום והצטרף לקבוצת הפקודות הצבאיות. ברגע המכריע יזם פתרון לפריצה למטוס המקורקע שאיפשר לחיילים הנועזים לחדור לתוכו, לפגוע במחבלים ולשחרר את הנוסעים המבוהלים.

היה זה אך טבעי שבאותו בוקר מחריד, בחודש מאי 1974, כשהרדיו משדר ללא הרף ידיעות על המצור סביב בית הספר במעלות, אף אוריאל חפץ במכוניתו מירושלים לעיירה שבגליל.

"לא יכולתי לדעת לאיזה כל-פריצה אודקק או באיזה שיטה אפרוץ לבית הספר. מיהרתי לקנות כמה כלי עבודה, מקדחים, פטישים ואיזמלים, שבעזרתם אפשר לחדור פנימה בלי לעורר רעש מיותר."

במבואות מעלות הוצבו מחסומים שמועו בעד כלי הרכב להיכנס לעיירה. אוריאל חפץ הצליח לחצות אותם ולהתייצב לפני הרמטכ"ל, רב אלוף מוטה גור, ואלוף פיקוד הצפון רפאל איתן. הוא מיהר להעלות בפניהם את תוכנית-הפריצה המקורית שלו שתאפשר, כך סבר, "לצאת מהעסק" במינימום של אבידות.

אנשי הצבא התלבטו, אם לאמץ את התוכנית שהגה אוריאל חפץ – או לדחותה. המקום המה מפקדים בכירים שבאו להשיא עצות. הרמטכ"ל נועץ ברפול, אך לבסוף הכריעו בעד שיטת הפריצה הנועזת לחדרי הכיתות. הזמן דחק ואיומם של המחבלים שהתבצרו במשך כל אותן שעות נוראות בבניין בית הספר, לקטול את הילדים, "כמו בקרית-שמונה" היה מוחשי. סערת המוות פרצה במטחיירי ובקולות-נפץ של רימונים מתבקעים. לעיני החיילים המסתערים נתגלה מחזה-אימים. המחבלים פתחו באש על בני-הערובה הצעירים וקטלום ברימונים.

אוריאל חפץ, שתוכנית הפריצה שלו לא נתקבלה, מיהר אל הבניין, ללא נשק ביד, יחד עם החיילים.

"רצתי אל בית הספר וראיתי ילדים ניתלים על חלונות הקומה השניה ומנסים לקפוץ למטה. ילדים אחרים היו שרועים על הריצה כשהם שותת-ידם. כמה מהם היו נקובים בכדורים ומרוסקים מהרימונים. ואז החלטתי. "פייטרים" יש די בבניין. אני אעמוד למטה ואחלץ את הילדים." "קיפצו אלי", פשט אוריאל זרועותיו לעבר הילדים אחזי-הבעתה שצבאו על החלונות. הנערים שהבחינו בידיים המונפות, מוכנות לקלטם,

ניתקו עצמם מאדן החלון וקפצו לתוך זרועותיו."

"הסתלק משם! אתה מסכן את חיידך", קראו לעברו אנשי היחידה התוקפת. אולם אוריאל עמד כצוק סלע והמשיך לקלוט בזרועותיו את הנערים הניצולים.

17 ילדים הספיק אוריאל חפץ לחלץ מהתופת עד שהבחין בו, מהקומה השניה, אחד המחבלים והשליך לעברו רימון.

"הרגשתי בראש צלול לגמרי שאני פצוע ומוטל על הארץ, וכל הגוף התחתון כאילו מנוטרל. לידי שכבו שני ילדים שהצלחתי להעבירם אל החיילים שהמתינו מאחורי המחסה ואז הנחיתי אותם איך לגרור אותי משם."

רסיסי הרימון ריסקו את רגלו של אוריאל ובבית החולים נאלצו לקטעה מעל הברך. רסיס שחדר לחוט השדרה שיתק לצמיתות את פלג גופו התחתון. חודשים ארוכים שהה בבתי חולים וכשיצא – נגזר עליו לבלות את שארית חייו בכסא גלגלים. קרוב לחמש שנים התייסר אוריאל חפץ במאבק עם מר המוות – עד שהוכרע.